

УДК 355.358

Ігор Олександрович Романенко
Сергій Станіславович Гаценко

ДЕЯКІ ШЛЯХИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ МІЖВИДОВИМИ УГРУПОВАННЯМИ ВІЙСЬК (СИЛ) ПІД ЧАС ДІЙ В ПОВІТРЯНО-КОСМІЧНІЙ СФЕРІ

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Концепція реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року визначає основні напрями реформування і розвитку Збройних Сил України відповідно до принципів і пріоритетів державної політики у сфері національної безпеки і оборони.

Метою Концепції є створення боєздатних, мобільних, якісно підготовлених, всебічно забезпечених, професійних Збройних Сил, здатних швидко реагувати на реальні і потенційні загрози національній безпеці у воєнній сфері, ефективно стримувати та гарантовано ліквідувати збройний конфлікт на ранній стадії його виникнення, не допускаючи переростання в масштабну агресію, та спроможних брати активну участь у міжнародних заходах з підтримання миру та безпеки.

На першому етапі планується здійснити основні заходи з реформування Збройних Сил, зокрема оптимізацію їх складу та чисельності, завершення формування перспективного складу ЗС України шляхом удосконалення їх організаційно-штатної структури. В свою чергу це призведе до необхідності розподілу сфер відповідальності та функцій між різними організаційними структурами різновидових (різнорідних) об'єднань ЗС України.

Дослідження досвіду війн та збройних конфліктів кінця ХХ та початку ХХІ століття ґрунтовно показує підвищення ролі збройного протистояння у повітряно-космічній сфері [2, 17, 20]. Це відбулося тому, що пріоритет в досягненні мети з використанням воєнної сили суттєво змінився від наземної зброї до повітряно-космічних засобів.

У зв'язку з цим, на думку авторів, постає за необхідне дослідити деякі шляхи щодо удосконалення структури управління міжвидовими угрупованнями військ (сил) під час дій в повітряно-космічній сфері.

Формулювання мети статті. Виклад основного матеріалу

Метою статті є вирішення питання раціонального розподілу сфер відповідальності та функцій між різними організаційними

структурами різновидових (різнорідних) об'єднань Збройних сил України через встановлення конкретної форми підпорядкованості організаційних структур авіації і військ ППО загальновійськовому командуванню.

Аналіз досвіду еволюційної зміни порядку підпорядкованості сил авіації та ППО військовим округам в ЗС СРСР

Велику Вітчизняну війну ЗС СРСР зустріли, маючи багаточисельний організаційний розсип авіаційних частин у складі Сухопутних військ при безпосередньому підпорядкуванні їх фронтовому і армійському командуванню. Після важких втрат в ході початкового періоду війни керівництвом країни в 1942 році було прийнято рішення про створення повітряних армій, які, по суті, оперативно підпорядковувалися фронтам, а безпосередньо – Головному командуванню ВПС. Одночасно формувалися корпуси і дивізії ППО. У такій організації в 1943 році було завойовано стратегічне панування в повітрі і зрештою взята перемога над сильним повітряним противником.

Через 35 років після звияжого завершення Великої Вітчизняної війни цей бойовий досвід був забутий, і в 1980 році повітряні армії фронтової авіації і більшість прикордонних об'єднань ППО країни були розформовані, а їх з'єднання і частини передані до складу прикордонних військових округів.

Замість них були сформовані ВПС і війська ППО військових округів, що безпосередньо підпорядковувалися командувачам військами цих округів.

Недоліки

Це реформування збройних сил, що проводилося в 1980-1986 роках, незабаром показало свою повну неспроможність і було скасоване.

Основною причиною невдачі цього грандіозного і дорогого експерименту стала невідповідність форм підпорядкованості організаційних структур авіації і сил ППО об'єктивним вимогам життя і діяльності військ (сил) в ланці «главкомати ВПС і військ ППО – військовий округ (фронт) – об'єднання ВПС і ППО».

Ця невідповідність виразилася, перш за все, в тому, що жорстка вбудованість авіаційних об'єднань і сил ППО в організаційну структуру військових округів з безпосереднім підпорядкуванням командувачам військами цих округів юридично знімала відповідальність з главкоматів ВПС і ППО за підготовку і забезпеченість виведених з їх складу сил.

Формально наказом МО СРСР функції спеціальної підготовки і відповідного забезпечення поклалися на ці главкомати, але в практичній діяльності реалізувати їх повною мірою не вдалося, так як тому хто умів, хотів і повинен був за своїм призначенням готувати і забезпечувати війська і сили (главкомати видів ЗС), практично не давали цього робити, оскільки їх війська (сили) безпосередньо перепідпорядковувалися іншій юридичній особі – військовому округу. Ці обов'язки штучно поклалися на того, хто не мав необхідної професійної підготовки, відповідних фахівців і достатньої матеріально-технічної бази (військові округи).

Як показав досвід, на практиці така форма підпорядкованості фактично не давала і об'єктивно не могла дати бажаної ефективності. Якість складних видів забезпеченості і рівень спеціальної підготовки почав знижуватися, оскільки іство і відповідальність в діяльності керівного складу центрального апарату ВПС і військ ППО почали замінюватися внутрішньою байдужістю і формалізмом. Посадові інстанції видів ЗС, які повинні були навчати, не мали юридичних повноважень для постійної вимогливості і безперервного контролю за виконанням навчасними директивних вказівок по питаннях вдосконалення і підтримки необхідного рівня підготовки.

Посадові особи видів ЗС, позбавлені практичних прав вимагати виконання своїх вказівок по всьому і складній спеціальній підготовці, насправді перетворилися на сторонніх лекторів, викладачів, наставників, а стиль їх роботи втратив жорстку результативність.

Відмова в 1986 році від нововведень і повернення до колишньої організаційної структури були викликані тим, що порушилася давно відома і широко вживана у всьому світі міжнародна практика, суть якої полягає у формулі: одна юридична особа – повітряні сили (ПС) передає іншій юридичній особі – оперативному командуванню (ОК) саме підготовлені і забезпечені війська (сили) і продовжує нести безперервну відповідальність за їх підготовку і забезпечення, у тому числі і після передачі в оперативне підпорядкування, а інша юридична особа (ОК) командує (керує) ними в операціях і бойових діях.

Вплив якості підготовленості військ (сил) на ефективність їх застосування і рівень своїх втрат надзвичайно великий. Особливо це показово відносно авіації. Ні у одному виді і ні в одному роді Збройних сил бойові втрати такі несумірні з небойовими втратами, як в авіації, що підтверджує досвід Великої вітчизняної війни "Потери

Вооруженных сил СССР в войнах и боевых действиях (Москва, 1993)" та локальних війн останніх десятиліть.

Під час реформи ЗС України (відповідно і авіаційного та протиповітряного компонентів ЗС України), яка зараз відбувається знов стає питання щодо форми підпорядкування структур ПС і ОК (рис. 1, 2). Яка вона повинна бути – оперативною чи безпосередньою?

Преваги

Відповідь на це питання стосовно доцільності оперативної підпорядкованості, її переваги – у наступному: простота управління, збереження централізованого використання сил і засобів, модульна форма їх організаційної структури і принципу застосування, повна забезпеченість, і з цим згодна абсолютна більшість військових фахівців. На підтвердження правильності таких поглядів досить навести хоча б один приклад про набагато ефективніше використання головних бойових властивостей авіації – універсальності, мобільності і гнучкості її застосування в умовах, коли вона підпорядкована командувачу ОК оперативно. Відомо, що зважаючи на нечисленність авіації неминуче доведеться часто перепідпорядковувати авіаційні з'єднання (частини) для вирішення багаточисельних завдань в ході військових дій на великому просторі, широко маневруючи ними як в глибину, так і по фронту. У такій обстановці стає абсолютно зрозумілим, що в умовах оперативного підпорядкування достатньо дати лише одну команду (директиву, розпорядження) командувачу ОК та командиру оперативного повітряного командування (ОПвК) на перепідпорядкування, і всі сили авіації в лічені години будуть діяти в інтересах іншого ОК, (іншого угруповання військ) або при неконтактних діях виконувати інші завдання під керівництвом ГШ ЗС України. Важливо, що в цьому випадку ми не несемо жодних втрат в організаційному та матеріальному плані ні в мирний, ні тим більше в такий відповідальний момент, як початок бойових дій. Необхідно лише завчасно, ще в мирний час, розробити і мати в планах відповідні комплекти військ (сил) авіаційного компоненту та компоненту ППО, як для дій у межах ОК, так і за їх межами, і в такій структурі утримувати їх в стані постійної бойової готовності, безперервно відпрацьовуючи в мирний час виконання оперативних завдань за призначенням, тренувати війська (сили) і злагоджувати підрозділи.

Аналіз особливостей прогнозованого характеру збройної боротьби та реалізація його висновків під час реформування ЗС України (ПС України)

Основні напрямки будівництва ЗС не можуть бути якісно розроблені без детального і глибокого розгляду особливостей прогнозованого характеру збройної боротьби в цілому. Від того, наскільки точно і реалістично буде змодельований прообраз майбутньої війни, залежить не лише визначення

Рис. 1. Принципи організаційної побудови Збройних Сил України

Принцип управління повітряним компонентом Збройних Сил

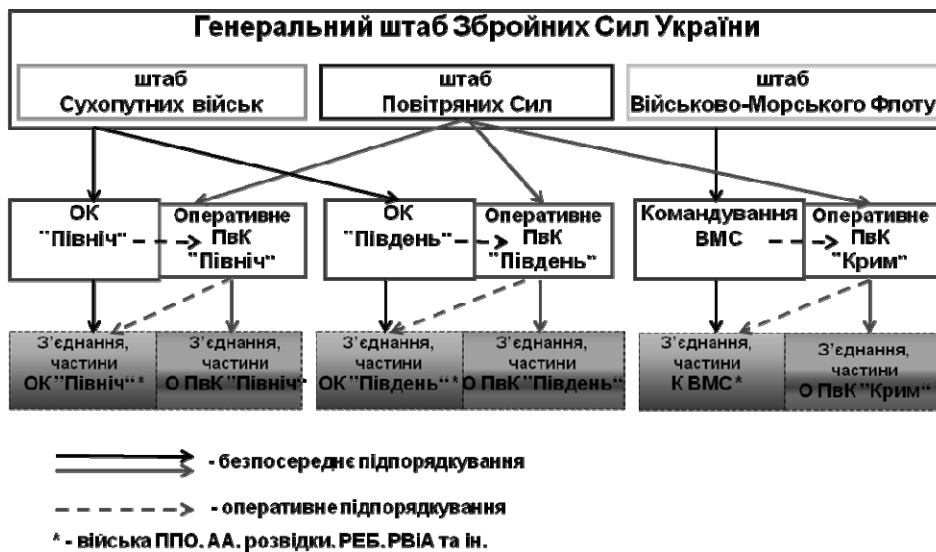

Рис. 2. Принцип управління повітряним компонентом Збройних Сил України

раціональних шляхів створення матеріальної бази збройної боротьби (озброєння, військової, спеціальної техніки, матеріальних засобів) і розвитку форм і способів ведення бойових дій, але і визначення оптимальної структури збройних сил, що дозволить найбільш повно реалізувати їх потенційні можливості. При цьому важливо порадитися з теоретичними і практичними дослідженнями минулого досвіду як можна повніше виявити, осмислити і врахувати характерні тенденції, що проявилися в сучасних бойових діях, особливо в зоні Перської затоки, Лівії та ін.[7,20].

Не розглядаючи цю важливу проблему у всьому її повному об'ємі (у війні в цілому), слід зосередитися на тенденціях подальшого розвитку

форм і способів збройної боротьби лише в повітряно-космічній сфері.

Повітряний простір тісно примкнений до космічного і не має чітко виражених кордонів з ним. Вони, по суті, утворюють єдину сферу – повітряно-космічну. Тому правомірно розглядати дії в цій сфері в єдиній зв'язці. При цьому зміст поняття збройної боротьби в повітряно-космічній сфері (ПКС) означає дію через неї і з неї, а сили і засоби, які в ній застосовуються можна класифікувати як повітряно-космічний компонент (ПКК) збройних сил.

За останні десятиліття виразно зросла роль збройного протистояння в ПКС при веденні бойових дій у військових конфліктах різної

інтенсивності. Це сталося тому, що пріоритет в досягненні мети за допомогою воєнної сили помітно змістився з наземної зброї до повітряно-космічних засобів. Тенденція безперервного збільшення питомої ваги цих засобів в збройній боротьбі була виразно помітна при аналізі наступних узагальнених даних. Так, якщо в ході Другої світової війни співвідношення гармат (у тому числі мінометів) і бойових літаків в угрупованнях протиборчих сторін при проведенні найбільш значних операцій складало (5–10):1, а танків (у тому числі САУ) і літаків – (1,02–1,35):1, то при проведенні операції «Буря в пустелі» загальне середнє співвідношення по реально використаних наземних і повітряних силах вже складало 1:4. Бойові дії майбутнього набувають в просторі усе більш виразну об'ємно-тривимірну форму. Основні зусилля в них будуть зосереджені по вертикальній повітряно-космічній складовій. Окрім цього слід зазначити, що створення перспективних засобів ураження йде по шляху використання не лише традиційних, але і нових принципів: інформаційно-функціонального ураження, лазерного, фотонного, інфразвукового і надвисокочастотного випромінювання великої потужності, застосування яких найбільш ефективно з повітряно-космічної сфери [6].

Підтвердженням тому, наскільки такі провідні країни, як США, враховують тенденцію переваги в будівництві озброєних сил їх високотехнологічним компонентам і надають першочергове значення розвитку засобів збройної боротьби у ПКС, свідчить розподіл асигнувань Міністерству оборони на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, де ці витрати для американських ВПС збільшилися, наприклад за чотири роки (1995-1999) на 1,8 мільярдів доларів (з 11,8 до 13,6 мільярдів доларів), що серед видів озброєних сил і управлінь Міністерства оборони складало близько 37%. Особлива увага приділялася розробкам технологій «Стелс» і подвійного призначення, а також створенню зброї космічного і повітряного базування, систем національної ПРО і ПРО на театрі воєнних дій (ТВД).

Особливу значущість для дослідження проблем майбутнього характеру збройної боротьби у ПКС має тенденція пріоритетного розвитку сил дальнього вогневого ураження, високоточної зброї (ВТЗ) і зброї на нових фізичних принципах (НФП), вражаючі властивості яких наближаються до можливостей тактичної ядерної зброї.

Громіздка кооперація складних цивільних технологій і систем виробництва, створених в передових індустріальних країнах світу, збільшує ступінь ризику ведення широкомасштабних бойових дій, оскільки оборона, що існує в цих державах, не може повністю гарантувати їх життєздатність в умовах війни із застосуванням ВТЗ. Уразливість промислових об'єктів від ударів

з повітряно-космічної сфери високоточною зброєю створює обґрунтовану передумову того, що основними цілями бойових дій противник може ставити не знищення живої сили і розгром угруповань військ, а руйнування ключових комплексів військового і цивільного виробництва, в наслідок чого підривається вся економіка країни в цілому. Збройні сили в цьому випадку опиняться без належного матеріально-технічного забезпечення з боку держави і багато в чому втраять свою боєздатність. Що стосується ударів по безпосередньо військовим об'єктам, то в якості таких в першу чергу будуть вражатися інформаційні засоби, сили і засоби ППО - ПРО, а також засоби удару у відповідь.

Тенденція максимально можливого збереження живої сили, що давно позначилася, при веденні бойових дій за рахунок заміни людини високотехнологічними бойовими засобами дозволяє зробити висновок про те, що не виключений варіант, коли противник, найімовірніше почне бойові дії в умовах відсутності безпосереднього зіткнення сухопутних угруповань протиборчих сторін шляхом масованого використання з ПКС далекобійного ВТЗ з підвищеною вражаючою потужністю. Більш того, в певних умовах він може в цілому розраховувати на досягнення кінцевої мети у війні без введення в дію сухопутних угруповань, захопленню і утримання ними території іншої країни.

Для реалізації подібних замислів необхідно створити відповідні стратегічні (оперативно-стратегічні) умови і завоювати панування у повітряно-космічному просторі (ПКП). Це створює необхідні передумови збройним силам виконувати свої завдання, а державним органам ефективно функціонувати без істотної протидії противника. Завоювати панування у ПКП, по суті, означає отримати можливість диктувати йому свою волю. Якщо панування в повітрі по своїх масштабах може бути стратегічним, оперативним або тактичним, то панування в космосі розглядається в глобальному масштабі, не прив'язуючись до ТВД, території окремих країн або коаліцій. Панування у ПКП передбачається досягати об'єднаними зусиллями всіх видів збройних сил.

У війнах майбутнього значно збільшиться просторовий розмах збройної боротьби. Тенденція до цього підтверджується постійно зростаючими можливостями авіації і інших засобів ураження. США вже зараз закладають в концепцію «Глобальний розвиток: концепція ВПС ХХІ століття» концептуальний принцип глобальної досяжності, згідно якому в майбутньому пріоритет віддається силам, що дислокуються головним чином на континентальній частині США і здатним впливати на об'єкти в будь-якій точці земної кулі у будь-який час. Таким підходом до вирішення завдань в глобальному масштабі США не зв'язують дії своєї стратегічної авіації з

необхідністю використання аеродромів союзників, що дає американцям, з одного боку, можливість діяти самостійно і без попередніх консультацій з ними, а з іншого – знімає складну проблему організації матеріально-технічного забезпечення на іноземних авіабазах.

В перспективі створення нових систем повітряно-космічного літака, літака-носія безпілотних літальних апаратів (БПЛА) з міжконтинентальною дальністю польоту істотно збільшить можливості повітряно-космічних засобів щодо вирішення широкого кола завдань в глобальному масштабі.

Розглядаючи проблеми глобального використання ударних сил і засобів в ході збройної боротьби у ПКС, необхідно також враховувати тенденцію і можливість подальшого розширення кола держав – володарів засобів повітряно-космічного нападу (ЗПКН).

У бойовому застосуванні засобів збройної боротьби у ПКС проглядається стійка тенденція збільшення питомої ваги розвідувально-ударних дій в інтересах максимального скорочення часу від моменту виявлення об'єктів до їх знищення. При цьому основними засобами ураження стануть високоточні крилаті та інші ракети в неядерному спорядженні наземного, повітряного і морського базування, а точність їх ударів буде забезпечуватися високоефективними навігаційними системами.

Успіх в діях сил і засобів збройного протидіяння у ПКС багато в чому залежатиме від інформаційної переваги над противником. Електронна зброя може бути використана не лише у напрямку забезпечення боротьби зброї із зброєю, але і безпосередньо в придушенні інформаційно-управляючих систем противника, що дає можливість вести безкровну, нелетальну боротьбу. Динамічність зміни обстановки в повітряно-космічному просторі та її тривимірність, гострий дефіцит у часі висувають об'єктивну вимогу до формування єдиного інформаційного поля, перш за все, для дій в цій сфері збройної боротьби.

З розглянутого видно, яким чином безперервно зростаючі бойові можливості засобів збройної боротьби у ПКС забезпечують постійне розширення кола завдань, які потрібно вирішувати, просторовий розмах дій, що зрештою робить вирішальний вплив на способи і форми застосування з'єднань і частин авіаційної компоненти та компоненти ППО ЗС держави.

Досвід бойових дій в районі Перської затоки, Лівії вказує на прагнення нападаючої з повітря сторони досягати своїх силових цілей головним чином за рахунок застосування високоточної зброї. Ще в 1991 році в операції «Бура в пустелі» частка керованих авіаційних бомб (КАБ) складала 8% від загальної кількості бомб, то в подібних ударах в грудні 1998 року частка КАБ була вже близько 70%. Основною формою бойових дій коаліційного угруповання збройних сил у ПКС

була вибрана серія послідовно проведених повітряних операцій, об'єднаних єдиним замислом і метою (повітряна кампанія). При цьому космічні засоби використовувалися для забезпечуючих дій в тісній зв'язці з повітряними ударами.

Тенденції деякої переорієнтації від загальної (ядерної або звичайної) війни на військові конфлікти локального і регіонального масштабу, як найбільш вірогідні і прагнення до вирішення завдань складом, збройних сил мирного часу без переведення країни на військове положення не означає, що роль і значення стратегічних форм воєнних дій знижується. Тим більше, що широкомасштабні війни не виключаються і до них треба ретельно готуватися. Будь-яка операція, в тому числі і повітряно-космічна, характеризується в основному заданою метою, завданнями, які вирішуються і певним розмахом (шириною і глибиною дій, складом сил і засобів, що беруть участь, темпом наступу, тривалістю). Пріоритетними показниками є мета, що досягається та завдання, що вирішуються. Якщо ця мета і завдання мають стратегічну значимість, це означає, що і операція має право вважатися стратегічною. Як наслідок, і в локальній, і в регіональній війнах можуть бути стратегічні операції, не дивлячись на порівняно невеликі показники їх розмаху. Наприклад, операції з метою виводу з війни однієї або декількох відносно невеликих країн і опанування важливих в стратегічному відношенні районів.

Аналіз коротко викладених тенденцій значення збройної боротьби в ПКС і підвищення її ролі, безперервно зростаючого просторового розмаху цієї боротьби (аж до глобального) і органічної взаємозалежності в розвитку повітряних і космічних засобів, а також більш тісної координації наступальних і оборонних дій озброєних сил у ПКС дає підставу вважати, що за наявності відповідних сил, їх підготовленості і забезпеченості найбільш доцільною формою стратегічних дій збройних сил України у ПКС із звичайною зброєю в майбутньому може стати повітряна операція стратегічного рівня. Стратегічного тому, що в ході її проведення з використанням сучасних (в майбутньому потужніших) засобів боротьби можуть бути досягнуті стратегічні цілі війни, а повітряно-космічна через те, що її форма і способи бойових дій носять чітко виражений повітряно-космічний характер. Саме така операція дозволяє в найбільшій мірі об'єднати в єдине ціле дії ударних (авіація, ракетні комплекси), оборонних (компонент ППО ПС; війська (сили) ППО СВ, ВМС) і забезпечуючих (розвідка, оповіщення) сил і засобів, причому не лише в боротьбі з повітряно-космічним противником, але і при вирішенні інших важливих стратегічних завдань, таких як ураження основних стратегічних і оперативних резервів противника, нанесення істотного збитку його військово-економічному потенціалу

(найуразливішим ключовим об'єктам), порушення державного і військового управління. Об'єднання зусиль ударних і оборонних засобів в рамках однієї операції спрощує організацію, планування, управління і взаємодію і дозволяє злагодженіше діяти на всіх етапах її проведення. При існуючих запасах ядерної зброї і значно зростаючих можливостях звичайної зброї (особливо ВТЗ) не можна ефективно вирішити завдання віддзеркалення повітряно-космічного нападу противника лише оборонними силами, проте це можна зробити при раціональному співвідношенні оборонних і ударних дій. Тому завдання захисту угруповань збройних сил, військово-економічного потенціалу і населення країни від збройного впливу з повітря, космосу і через них повинно розглядатися не лише як оборонне, але і як ударне.

Стратегічна повітряна операція ЗС України має бути спільною операцією і бути сукупністю узгоджених і взаємозв'язаних по цілях, завданнях, місцях і часу операцій і бойових дій об'єднань, з'єднань видів ЗС і родів військ при вирішальній ролі ПС, що проводиться за єдиним замислом і планом на одному чи декількох оперативних напрямках під загальним (як варіант) керівництвом Генерального штабу і безпосереднім управлінням НШ ПС ("начальник штабу ПС" – може бути посадою "НШ – Командувач ПС" по аналогії з "Начальник ГШ – Головнокомандувач ЗС України") для вирішення стратегічних завдань [22].

Основними такими завданнями можуть бути:
відбиття повітряно-космічного нападу противника;

завоювання панування у ПКС;

завдання ураження основним угрупованням військ (сил) противника у ПКС, на землі (морі); порушення державного і військового управління або нанесення військово-економічному потенціалу противника збитку стратегічного значення.

Стратегічна повітряна операція ЗС України в цілому може і не називатися наступальною або оборонною, оскільки в ході її присутні на одному – двох оперативних напрямках дії, що мають наступальний, а на решті-оборонний характер, хоча не виключається і один вид дій. Складові ж її частини носитимуть конкретніший характер наступальний або оборонний, виходячи з їх цілей.

Дії на упередження або дії, пов'язані з досягненням рішучих цілей, головним чином шляхом несення ударів по об'єктах на землі (морі) у поєднанні з активною боротьбою в повітрі і прагненням захопити оперативно-стратегічну ініціативу з самого початку дій, визначатимуть наступальний характер операції, що проводиться.

Дії, де основні зусилля зосереджуються на нанесенні противникові основного ураження в повітрі в ході його повітряних нальотів, вказуватимуть на оборонний характер повітряної операції.

Звідси витікає правомірність найменування операцій: повітряна (наступальна) і повітря (оборонна), не дивлячись на присутність одночасно в кожній з них різнопланових дій (і оборонних, і наступальних).

Ця операція – спільна. Вона повинна проводитися під загальним керівництвом загальновійськового начальника – начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України.

Аналогічно цьому на рівні "ОК – ОПВК" потрібно планувати повітряну (оборонну чи наступальну) операцію ОПВК в межах відповідальності ОК. Такі операції можуть бути самостійними операціями ОПВК або в рамках (межах) відповідної загальновійськової (спільної) операції. Вони проводяться під безпосереднім керівництвом командувача ОК.

В інший період часу ОПВК може вести бойові дії по вирішенню головним чином послідовно виникаючих завдань, включаючи і тактичні.

Таким чином, щодо авіаційного компонента та компонента ППО ЗС України в цілому основними формами застосування в ПКС повинні бути операції і бойові дії.

Доцільно підходити до визначення цих форм застосування ширше і більш спрощено, не з позиції відживших казенних штампів і воєнних шаблонів, кимось і колись встановлених, а виходячи з критерію доцільності застосування даної організаційної форми бойових дій в даній конкретній обстановці для досягнення мети якомога більш корисним для нас способом та з найменшими втратами.

Шляхи підвищення ефективності дій сил і засобів повітряно-космічної сфери (ПКС)

Одним із найрезультативніших шляхів підвищення ефективності застосування сил і засобів, що вирішують завдання у ПКС, є об'єднання їх зусиль і надання ним належній організованості і злагодженості в діях.

При цьому мають бути дотримані наступні основні принципи:

побудова організаційних структур і дій на єдиній інформаційно-управляючій основі;

модульний принцип створення угруповань і управління ними;

використання зусиль всіх наявних в країні сил і засобів, здатних вирішувати завдання (активні, пасивні, забезпечуючі) в цій сфері або сприяти основним силам у виконанні ними своїх функцій;

єдине управління;

єдність системи управління мирного і воєнного часу;

відповідність основним вимогам будь-якого виду війн і озброєних конфліктів.

Не дивлячись на згоду абсолютної більшості керівників вищої ланки військового управління ЗС України з такими поглядами на вирішення даної проблеми, щодо ролі місця сил і засобів ПС під час дій у ПКС, залишається ще багато не вирішених питань. У чому причини?

Головними з них є людський фактор (суб'єктивізм, корпоративність) та неоднозначність і половинчастість рішень, що приймаються, по деяких ключових питаннях, що регламентують організацію управління авіацією і військами (силами) ППО під час застосування ЗС України. Склався декларативний підхід до реалізації проблеми: прагнення вирішувати її, не міняючи основних причин, що породжують її негативні явища.

Перш за все проблема виникає на підставі різночитань і неув'язок по вибору найбільш ефективних напрямів і шляхів подолання наявних перешкод в рішенні цього питання, які виражаються в основному в наступному.

Існуючі системи автоматизованого управління силами та засобами авіації та ППО в ПС, військах ППО ОК, ВМС побудовані в основному на базі застарілих засобів автоматизації і не забезпечують комплексне єдине управління. Для створення технічних засобів єдиної АСУ вимагається спочатку чітко виробити ідеологію організації усієї системи управління в цілому.

У будь-якому випадку об'єктивною потребою є необхідність постійно мати (хай і в дещо скороченому, але відлагодженому вигляді) стійку і гнучку систему управління, здатну функціонувати у будь-яких умовах обстановки. Тим більше в сучасних умовах, коли бойові дії можуть бути розв'язані противником під будь-яким приводом наявними на даний момент силами і в усьому просторі країни, притому з усіх напрямів і із застосуванням різнорідних вогневих і інформаційних засобів, а загальновійськова структура (ОК) до цього моменту може ще не почати ведення бойових дій (наприклад, у випадку ведення тільки неконтактних дій).

Крім того, ця СУ ще за мирним часом повинна забезпечувати виконання найважливішої функції повітряної компоненти ЗСУ – управління силами і засобами, які виконують бойову задачу – несення бойового чергування з ППО держави.

Варіант схеми такої СУ в умовах будівництва ЗСУ на міжвидовій основі представлений на рис. 3.

З цього виходить, що найбільш доцільний варіант функціонування ОПвК може бути досягнутий у випадку, коли він буде вирішуватися в єдиній зв'язці із загальновійськовим органом типу ОК, який також має заздалегідь (ще в мирний час) бути постійно функціонуючим. Тобто нам треба йти до рішення цього питання, спираючись безпосередньо на оперативні командування, які повинні існувати в мирний час і постійно бути готовими за своєю організаційною структурою і призначенням до вирішення більш широкого кола завдань як по завчасному створенню та підготовці необхідних угруповань військ (сил), так і по ефективному їх управлінню.

Окрім цих ідеологічних, організаційних і технічних непогоджень, існують і взаємозв'язані з ними фактори, які додатково ускладнюють наявні проблеми. Вони в основному пов'язані з

плануванням, організацією і управлінням бойовими діями угруповань військ (сил) в межах відповідальності ОК. Їх сутність зводиться до наступного.

Перше: хто і в якій повноті та мірі (безпосередньо і детально або тільки в об'ємі замислу) розробляє і планує повітряну операцію в межах відповідальності ОК?

Якщо безпосередньо її планування покласти на штаб ОК, то це буде фактично протиріччю загальній вимозі по розподілу функцій і відповідальності між командувачем ОК, і командиром ОПвК (і відповідно, між їх штабами). Перший з них по логіці і практичній доцільності несе загальну відповідальність за підготовку і здійснення повітряної операції, а другий – безпосередню. Проте багато хто все ж пропонує і те і інше покласти на командувача ОК і його штаб, ставлячи при цьому командира ОПвК у безглузде положення, коли з нього можуть і повинні запитати за підготовку і проведення повітряної операції, а він, не маючи відповідних повноважень, не приймаючи жодного рішення за дії угруповання авіації і ППО в цілому і не плануючи в повному масштабі його дії, а тільки беручи участь в плануванні, позбавлений належних можливостей впливати на обстановку. Чекати від нього результативної діяльності в цьому випадку, звичайно, не доводиться. Та ще якщо взяти до уваги, що дії в повітрі проходять у виключно динамічних умовах, коли кожна хвилина вирішує багато що, а командир ОПвК замість результативної реакції на зміни в обстановці шляхом своєчасного прийняття відповідних рішень і негайної віддачі розпоряджень (команд, сигналів) на їх виконання повинен шукати того, хто їх уповноважений віддати (командувача або начальника штабу ОК). Так навіщо така формальна і малоефективна розв'язка цього питання? Вона явно суперечить динамічному характеру дій в повітряно-космічній сфері і зумовлює невдачі. Тенденція, що бурхливо розвивається нині, а саме ведення мережецентричних дій як раз і є дуже важливим об'єктивним доказом умілого використання такого вкрай важливого фактора в досягненні перемоги в сучасному бою (битві), як різке прискорення усього інформаційно-управляючого процесу, в управлінні військами (силами). Звідси – досягнення дій на випередження, а отже і необхідного успіху у бою або операції [9].

Буде помилкою також думати, що за допомогою яких-небудь організаційних груп, наприклад групи планування і координації вогневого ураження, спільно з групою планування застосування авіації і військ (сил) ППО під загальним керівництвом начальника штабу загальновійськового об'єднання можна у будь-якій обстановці вирішувати загальне завдання планування дій військ (сил) в ході їх протиборства з противником в повітряній сфері. Ці групи насправді можуть вирішувати лише одноактні завдання, а в даному випадку повинна йти мова

**Управління черговими силами повітряного компонента Збройних Сил,
які залучаються до несення бойового чергування**

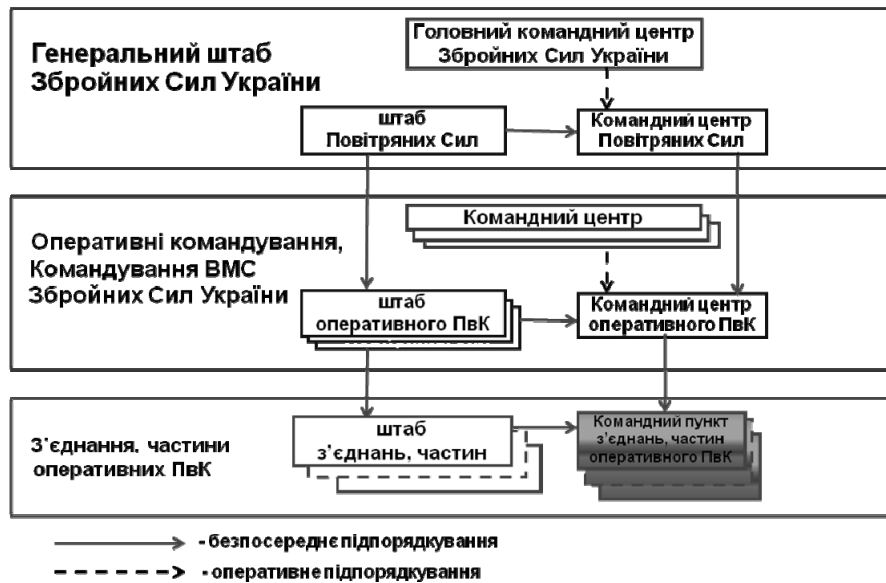

Рис. 3. Структура управління черговими силами повітряного компонента ЗС України, які залучаються до несення бойового чергування

про постійний функціонал і безперервній діяльності військового механізму у будь-який момент упродовж усієї операції (дій). На практиці в цій операції не можна добитися високого результату, якщо діяти за принципом "зібралися - спланували - ударили і розійшлися". Так в динаміці реальних бойових дій необхідної ефективності не доб'ється, бо цей процес супроводжуватиметься безперервними змінами, на які потрібно негайно реагувати. І тому, пропозиція окремих теоретиків про постійне знаходження командувача ОПвК у складі цієї групи, фактично у відриві від свого КП (тобто не на своєму робочому місці), явно не можлива. Хто ж у такому випадку буде командувати ОПвК в межах ОК?

Одним з найбільш доцільних варіантів безпосередньої розробки повітряної операції і її планування є, на думку багатьох військових фахівців, такий варіант, коли вона здійснюється по класичній схемі від початку і до кінця одним органом – штабом ОПвК під безпосереднім управлінням його командира і загальним керівництвом командувача ОК. При цьому в роботі має бути послідовно витримана відома традиційна схема дій: спочатку вироблення замислу операції; доповідь його командувачу ОК і його затвердження, потім прийняття відповідного рішення, доповідь і затвердження його також у командувача ОК. Тобто у будь-якому разі плануючий орган (штаб ОПвК) повинен вести планування на основі прийнятого командиром рішення, затвердженого командувачем ОК. Якщо ж командир ОПвК ніяких рішень на бойові дії об'єднаного угруповання авіації і ППО приймати не буде, то він і не буде нести ніякої юридичної відповідальності за їх реалізацію.

У цьому варіанті розробки і планування повітряної операції дуже важливу координаційну

роль при її організації, підготовці і веденні повинен грати штаб ОК, який буде зобов'язаний на основі загального рішення командувача ОК, видавати відповідні накази, розпорядження усім силам, що беруть участь в повітряній операції, у тому числі ОПвК, з'єднанням і частинам військ ППО, АА, РЕБ, розвідки, ракетних військ і артилерії та ін. ОК.

При такому варіанті організації і підготовки повітряної операції не потрібно буде для її проведення організувати в управлінні ОК ніякого спеціального паралельного пункту управління своїми силами і засобами повітряного протидіювання, крім відповідної синхронної системи відображення повітряної обстановки в межах відповідальності ОК (типу "Ореанда") і стандартних засобів управління і зв'язку КЦ ОК. В даному випадку усі сили і засоби авіації та ППО ОК передбачається оперативно підпорядкувати командирі ОПвК. Більше того, при неконтактних бойових діях командувач ОК може прибути на КЦ ОПвК і особисто очолити управління відбиттям повітряного нападу противника з одночасним нанесенням по ньому відповідно-зустрічних ударів (ударів у відповідь).

Друге: які повинні бути характер підпорядкованості взаємодіючих структур і ступінь їх відповідальності?

Це питання, по суті, є ключовим, оскільки від правильного його вирішення залежить все інше.

В теперішній час більшість фахівців притримується точки зору, що без об'єднання зусиль всіх складових які ведуть збройну боротьбу у повітряно-космічній сфері, успіху в цій боротьбі не доб'ється.

Командир ОПвК безпосередньо підпорядковується НШ – Командувачу ПС, а оперативно – командувачу ОК, будучи в статусі його Заступника по авіації і ППО (як варіант).

Таке його правове положення дозволяє йому вирішувати питання як в повітряній операції у рамках ОК, так і в стратегічній повітряній операції ЗС України.

Начальник військ ППО ОК безпосередньо підпорядковується командувачу ОК, оперативно – командирі ОПВК.

Командиру ОПВК підпорядковуються: війська (сили) ОПВК – безпосередньо; війська ППО ОК - оперативно на постійній (тривалій) основі; виділені сили авіації і ППО К ВМС і інших військ – оперативно на час виконання поставлених бойових завдань (оперативних заходів). Усі війська (сили), що входять до складу ОПВК, безпосередньо підпорядковуються своєму штатному керівництву по видовій (родовій) ознаці,

ним комплектуються, навчаються і забезпечуються.

Управління об'єднаними силами і засобами ОК в ПКС в межах ОК здійснюється з КЦ ОПВК (рис. 4).

При цьому керівництво здійснюється по двох функціональних стволах управління. По одному з них ведеться управління діями авіації, а по другому здійснюється управління силами і засобами ППО.

Кожен з них очолюється відповідним заступником командира ОПВК. Командир ОПВК координує їх дії і здійснює управління угрупованням авіації і ППО в цілому під загальним керівництвом командувача ОК.

Управління об'єднаними силами і засобами ОК в ПКС

Рис. 4. Структура управління об'єднаними силами і засобами ОК в ПКС

При передачі частини авіації і військ (сил) ППО (у вигляді комплексу з'єднань і частин або якоїсь іншої організаційної структури) із складу ОПВК на інший оперативний напрямок загальна структура і принципи управління зберігаються: сили, що передаються зі своїми органами управління вбудовуватимуться вже в існуючу на іншому ОН аналогічну систему управління іншого ОК (К ВМС).

Варіанти побудови цих угруповань авіації і ППО доцільно визначити заздалегідь і завчасно мати їх вже за мирним часом для систематичного відпрацювання спільних дій різновидових (різнорідних) сил.

Організація управління ОПВК (угруповання військ) оперативного рівня має бути аналогічною організації управління стратегічного рівня: Генеральний штаб – штаб Повітряних сил, але базуватися в основному на рухомих пунктах управління.

Планування, організація і управління бойовими діями міжвидовими угрупованнями військ (сил) під час проведення повітряної операції представлено більш детально і в першу чергу на оперативному рівні, тому що саме тут мають місце найбільш складні питання, які потребують вирішення.

Розробка і планування стратегічної повітряної операції проводиться по класичному варіанту штабом ПС під безпосереднім управлінням НШ-Командувача ПС і загальним керівництвом

начальника ГШ – Головнокомандувача ЗСУ. За традиційною схемою послідовно опрацьовується замисел та рішення, які затверджуються начальником ГШ – Головнокомандувачем ЗСУ. Важлива роль ГШ ЗСУ полягає в тому, що він повинен буде на основі загального рішення начальника ГШ – Головнокомандувача ЗСУ віддавати відповідні директиви, накази, розпорядження військам (силам) та координувати їх дії. Загальне керівництво проведенням операції начальник ГШ – Головнокомандувач ЗСУ буде здійснювати через ГКЦ ЗСУ, а безпосереднє НШ-Командувач ПС з КЦ ПС. Передбачається, що всі сили і засоби, які приймають участь в операції (крім військ (сил) ПС) оперативно підпорядковуються НШ-Командувачу ПС. При необхідності під час активної фази проведення операції начальник ГШ – Головнокомандувач ЗСУ може здійснювати управління з КЦ ПС.

Усі положення, викладені в представлених думках по впорядкуванню дій сил і засобів в повітряно-космічному просторі, працюватимуть тільки в умовах закріплення їх відповідними нормативно-правовими актами.

Висновки

Загальною метою цієї роботи є удосконалення структури управління міжвидовими угрупованнями військ (сил) під час дій в ПКС за мирним часом і в особливий період шляхом об'єднання зусиль всіх сил, які беруть участь у веденні воєнних дій, при головній ролі ПС ЗСУ.

При цьому першочерговим напрямом удосконалення структури управління та підвищення ефективності застосування угруповання військ (сил) визначається централізація планування і застосування військ (сил) в межах відповідальності ОК та раціональне розділення оперативних та адміністративно-господарських функцій органів військового управління стратегічного і оперативного рівнів щодо керівництва військами (силами) в мирний час та особливий період.

Під час застосування сил і засобів авіаційної та протиповітряної компонент ЗСУ керівництво (планування та безпосереднє управління)

військами (силами), які приймають участь у повітряних операціях всіх масштабів, повинен здійснювати НШ-Командувач ПС, командир ОПвК.

Об'єднання ПС (ОПвК) крім бойових дій повинні мати такі форми оперативного застосування, як операції.

Відповідальність за організацію і ведення ППО держави не повинно мати неконкретних визначень. Вона повинна бути чітко сформульована і належить тільки до тих компетентних посадових осіб, на кого вона покладена відповідними законодавчими актами і нормативними документами.

Література

1. Gonzales D. Network Centric Operations (NCO) Case Study, National Defense Research Institute, 2004.
2. Свиридов А. Некоторые особенности операции “Свобода Ираку”, “Зарубежное военное обозрение”, № 4, 2003.
3. Севастьянов А. Зарубежные государства о послевоенном устройстве Ирака, “Зарубежное военное обозрение”, № 5, 2003.
4. Разгуляев Л. Перспективные мобильные адаптивные сети передачи информации для СВ США, “Зарубежное военное обозрение”, № 1, 2008, с. 35-39.
5. Владимиров В., Медин А. Формирование механизированных бригад “Страйкер” в Сухопутных войск США, “Зарубежное военное обозрение”, № 6, 2004, с. 30-36.
6. Николаев В. Особенности проведения операции ВС США и их союзников в Ираке на современном этапе, “Зарубежное военное обозрение”, № 1, 2006, с. 12-22.
7. Владимиров В. Наземная операция США и их союзников против Ирака, “Зарубежное военное обозрение”, № 1, 2004, с. 10-20.
8. Молитвин А. О реализации концепции единого информационного пространства НАТО, “Зарубежное военное обозрение”, № 1, 2008, с. 23-27.
9. Азов В. О реализации в США концепции ведения военных действий в едином информационном пространстве, “Зарубежное военное обозрение”, № 6, 2004, с. 10-17.
10. Печуров С. Многонациональная коалиция под эгидой США в Ираке: Особенности становления и функционирования (военно-политический анализ), “Зарубежное военное обозрение”, № 1, 2, 2008.
11. Печуров С. Формирование концептуальной базы многонациональных операций в вооружённых силах США, “Зарубежное военное обозрение”, № 10, 2006.

12. Вяземский В. Объединённые командования Вооружённых сил США, “Зарубежное военное обозрение”, № 3, 2003, с. 3-8.
13. Печуров С. К вопросу о создании постоянных штабов объединённых оперативных формирований ВС США, “Зарубежное военное обозрение”, № 1, 2005, с. 8-12.
14. Масной В., Судаков Ю. Автоматизированные системы управления сухопутными войсками США, “Зарубежное военное обозрение”, № 9, 10, 2003.
15. Руснак І., Кохно В. Міжнародна миротворча діяльність у системі забезпечення національної безпеки України: Монографія.- К.: НАОУ, 2007. – 204 с.
16. Барабанов М.С., Коновалов И.П., Куделев В.В., Целуйко В.А. Чужие войны. — Москва: Центр анализа стратегий и технологий, 2012. – 272 с. – ISBN 978-5-9902620-4-1.
17. Гуськова Е.Ю. История Югославского кризиса. – 2001. – ISBN 5-94191-003-7.
18. Benjamin S. Lambeth Nato's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment, Issue 1365. – Rand Corporation, 2001. – 276 p. – ISBN 9780833030504.
19. Stephen T. Hosmer The Conflict Over Kosovo. Why Milosevic Decided to Settle When He Did.. – RAND Corporation, 2003. – 188 p. – ISBN 0-8330-3003-5.
20. Цыганок А.Д. Интервенция США и НАТО в Ливии и ее последствия для Сирии, Ирана, Кавказа: русский взгляд М.: АИРО-XXI, 2012. – 448 с.
21. Denis M. Tull, Wolfram Lacher Die Folgen des Libyen-Konflikts für Afrika // SWP-Studie Berlin 2012 ISSN 1611-6372.
22. Кузьмук О.І. Роль і місце Генерального штабу Збройних Сил України у Военній організації держави: історичний аспект / О.І. Кузьмук // Наука і оборона. – 2013. – № 1. – С. 3–10.

В статье рассматриваются вопросы рационального распределения сфер ответственности и функций между разными организационными структурами разнородных (разнородных) объединений Вооружённых сил Украины через установление конкретной формы подчиненности организационных структур авиации и войск ПВО общевойсковому командованию.

Ключевые слова: организационные структуры, сферы ответственности, воздушно-космическая сфера; воздушно-космический компонент.

In the article were examined issues of rational distributions of spheres of responsibility and functions between the different organizational structures of different (heterogeneous) associations of Armed Forces of Ukraine through establishment of concrete form of subordination of organizational structures of aviation and troops of Air Defense to all arm headquarters.

Key words: organizational structures, spheres of responsibility, air and outer space sphere; air and outer space component.